

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук
Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:

Рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї в Україні

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
“Соціологія”, групи – ССО-18Б
Киянка Катерина Володимирівна

Науковий керівник: доцент
кафедри соціології УКУ
Кондратик Л. М.

Львів 2022

Зміст

Вступ..... 03

Розділ I. Теоретико-методологічні засади дослідження сім'ї та соціальних ролей в сім'ї 08

1.1. Сім'я її види та функції..... 08

1.2. Сім'я через призму соціологічних теорій..... 13

1.3. Соціальні ролі чоловіка та дружини в сім'ї..... 16

1.4. Висновки з Розділу I..... 25

Розділ II. Методологічний розділ..... 27

Розділ III. Емпіричний розділ. Рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї..... 33

3.1. Емпірична частина..... 33

3.2. Емпірична частина. Кількісний аналіз..... 39

3.3. Висновки з Розділу II..... 52

Висновки..... 55

Список джерел і наукової літератури

Додатки

Вступ

Актуальність:

Сім'я найдавніша структура суспільства та, очевидно, найстійкіша. Вона пережила тисячі років трансформацій і постала в такому вигляді, яку ми бачимо її сьогодні. Сім'я найбільш поширена структура - майже кожен індивід стикався з нею. Її форми та види є навіть в найпримітивніших суспільствах. Кожна епоха та кожна культура характеризується своїм видом сімейних зв'язків, набором ролей та функцій.

Сім'я - єдиний соціальний інститут, який виконує функцію відтворення суспільства, що є головним фактором його безперервності.

Сім'я - база, яка формує індивідів та передає основні цінності. Це те середовище, в якому проходить первинна соціалізація. Сім'я забезпечує передачу традицій, цінностей, норм, в ній відбувається часткове їх засвоєння.

Будь-яке зрушення, зміна в функціях чи діяльності сім'ї як інституту веде за собою зміни в інших системах і навпаки: глибинна зміна в роботі інших структур призводить до змін в сім'ї.

Одним із чинників таких змін, які торкнулися всіх сфер життя стали революції: інформаційна революція, сексуальна революція та промислова.

Індустріалізація та урбанізація, змінивши трудові, економічні відносини, призвели до змін соціальних ролей в сім'ї.

Інтерес до структури сім'ї, її функцій, проявляли ще древні мислителі - Платон і Арістотель, батько соціології Огюст Конт, класики соціології: Карл Маркс, Макс Вебер, Еміль Дюркгайм та сучасніші вчені-соціологи (Т. Парсонс, П.Сорокін, М. Фуко...).

Сім'я залишається предметом дослідження, навіть з'явилася окрема галузь в соціології - соціологія сім'ї, яка займається більш детальним вивченням проблем пов'язаних з функціонуванням сім'ї.

Сучасні соціологи спостерігають “кризу сім'ї”, яка спостерігається в зменшенні кількості шлюбів, зниженню рівня народжуваності та зростанні шлюбного віку.

Також спостерігається зміна цінностей і кар'єрна конкуренція між чоловіком та дружиною, що призводить до змін у рольовому наборі чоловіка і дружини в сім'ї.

Мета: дослідити рольовий репертуар чоловіка та дружини в сучасній українській сім'ї.

Завдання:

Завдання 1: Окреслити визначення поняття сім'ї та описати класифікацію сімей.

Завдання 2: Проаналізувати та виділити функції сім'ї на основі робіт вчених-соціологів.

Завдання 3: Проаналізувати інститут сім'ї в межах соціологічних концепцій.

Завдання 4: Окреслити визначення поняття соціальна роль.

Завдання 5: Проаналізувати вплив гендеру та статі на соціальні ролі чоловіка та дружини.

Завдання 6: Визначити основні ролі чоловіка в сім'ї

Завдання 7: Визначити основні ролі дружини в сім'ї.

Завдання 8: З'ясувати який є рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї в Україні.

Завдання 9: З'ясувати вплив заробітної плати, гендерних стереотипів та близькості проживання з батьками протягом перших років на розподіл ролей в українській сім'ї.

Завдання 10: Визначити фактори впливу на ставлення щодо отримання жінкою вищої заробітної плати, ніж чоловік та щодо впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку.

Об'єкт за критерієм носія: чоловіки та жінки в Україні

За критерієм загальної проблеми: рольовий репертуар в сім'ї в Україні.

Предмет: розподіл соціальних ролей в сім'ї.

Теоретико-методологічні засади дослідження:

У теоретичному розділі окреслено визначення сім'ї, її види та функції. Сім'я аналізувалася через призму базових соціологічних підходів: позитивістського, функціоналістського та конфліктологічного. У другій частині теоретичного розділу описується поняття «соціальна роль» та можливі чинники впливу, такі як гендер. Окреслюються рольові набори для чоловіка та дружини. Другий розділ базується на якісному та вторинному кількісному дослідженнях. Якісне дослідження складалося з чотирьох напівструктурованих глибинних інтерв'ю проведених в онлайн форматі через платформу “Zoom” за самостійно розробленим гайдом. Для аналізу отриманої інформації застосовувався метод інтент-аналізу та дискурс-аналізу, що допомогло дослідити рольовий набір чоловіка та дружини в сім'ї та з'ясувати вплив таких чинників, як розмір заробітної плати, гендерних стереотипів та близькості проживання з батьками, на розподіл ролей.

В межах вторинного кількісного аналізу, було обрано 2 залежні змінні з бази даних “World Value Survey (WVS) Cross National Wave - 7. 2020” (Світове дослідження цінностей. Хвиля-7. 2020). В результаті аналізу було досліджено, які соціальні ролі домінують в рольовому репертуарі чоловіка та

дружини, які соціальні норми переважають в українському суспільстві та що на них впливає.

Гіпотези

В межах гіпотез, я припускаю, що:

1. Домінантну роль у сім'ї відіграє той, хто отримує вищу зарплату.
2. В сім'ї в чоловіка, доміантну позицію серед інших ролей буде займати роль “годувальника”, а в дружини - “берегині домашнього вогнища”.
3. У сучасній українській сім'ї немає чіткого розмежування обов'язків на «жіночі» (прибирати, куховарити) та «чоловічі» (заробляти гроші).
4. Я припускаю, що в перші роки після одруження, якщо пара проживає з батьками, вона буде використовувати батьківську модель розподілу ролей.
5. Такі фактори як сімейний статус, стать, вік, матеріальне забезпечення на ставлення щодо отримання жінкою вищої заробітної плати, ніж чоловік та щодо ставлення щодо впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку. (детальніше див. Розділ 3. Кількісне дослідження)

Емпірична база:

Якісне дослідження:

Інструментарій: 4 напівструктурованих глибинних інтерв'ю.

Вибірка: Дві одружені пари зі Львова, з різним подружнім стажем:

Перша пара: подружній стаж - 5 років, жінка 25 років, в декретній відпустці, чоловік 25 років – працює дистанційно. Виховують дитину - 8 місяців.

Друга пара: подружній стаж - 20 років, жінка і чоловік 47 років, працюють дистанційно. Виховують трьох дітей.

Кількісне дослідження:

База даних: Вторинний аналіз сьомої хвилі “Світового дослідження цінностей 2017-2020”.

Вибіркова сукупність: Населення України 18+, що склало 1289 інтерв'ю.

Аналіз: Було виконано 2 регресійні аналізи для дослідження зв'язку між факторами та 4 однофакторні дисперсійні аналізи.

Структура роботи: Дипломна робота складається з: вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та наукової літератури, який налічує 42 позицій, та двох додатків. Обсяг основного тексту налічує 55 сторінок.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження сім'ї та соціальних ролей в сім'ї

1.1. Сім'я, її види та функції

1.1.1. Поняття сім'ї.

Сім'я є багатовимірним соціальним фактом, який вивчають найрізноманітніші дисципліни: історія, психологія, економіка, право, антропологія, соціальна педагогіка, соціологія та багато інших.

Складно дати чи знайти вичерпне визначення терміну «сім'я». Через довгу історію, дискурс цього соціологічного факту розвивався та мінявся. Сім'ю можна вивчати як малу соціальну групу або як соціальний інститут.

Сім'я — це соціальний інститут (з точки зору суспільного санкціонування шлюбно-сімейних відносин). В той же час це — організаційно історично обумовлена мала група, члени якої зв'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю.» (Осипова та ін., 2003, с.136)

Вчені окреслюють такі характеристики, які повинні мати сім'ї:

- Універсальність – притаманність різним суспільства з модифікаціями та видами;
- Емоційність – емоційні зв'язки в групі;
- Обмежений розмір;
- Формуючий вплив – сім'я є одним з головних чинників, який формує характер і особистість;
- Ядерне положення в соціальній структурі - сім'я є найменшою одиницею соціальних структур;

- Відповідальність членів – кожен член має певні обов’язки, які повинен дотримуватися;
- Соціальне регулювання – відносини в сім’ї регулюються законом і навколишнім середовищем. (Sociology guide, 2020)

Джордж Мердок ще додавав, що сім’я має характеризуватися спільним місцем проживання і має містити двох дорослих протилежних статей. (Gittins, 1993) Але зараз все більше країн легалізували одностатеві шлюби. Станом на 2019 рік у світі було 30 країн, які легалізували таку форму шлюбних відносин, 15 з яких приєдналися до цього списку за останні 5 років. (Masci, 2019) Багато визначень сім’ї втрачають свої актуальність, але з’являються нові характеристики.

1.1.2. Види сімей

Оскільки сім’я є явищем, що існує в різних державах та має довгу історію розвитку, тому поділяється на багато видів. Для того щоб отримати як найрозширенішу класифікацію, я проаналізувала роботи багатьох дослідників і отримала такі результати: типи сімей можна групувати за різними ознаками. Наприклад:

On The Basis Of Organisation \ залежність від числа поколінь:

- Нуклеарна сім’я – це мама, тато і неодружені діти, які живуть разом та ведуть спільний побут.
- Розширена сім’я – складається з кількох нуклеарних. Співжиття більше, ніж двох поколінь разом. (батьки, одружені діти з їхніми дітьми) (Лукашевич & Шандор, 2013, с.73)

За кількістю партнерів:

- Моногамний – наявність лише одного партнера в шлюбі

- Полігамний – можливість мати кількох партнерів, жити з ними разом
 - Полігінія – сім'я, в якій чоловік має більше, ніж одну жінку.
 - Поліандрія – сім'я, в якій жінка має кілька чоловіків.
- (Столярчук, 2015, с. 11-12)

За характером відносин:

- Егалітарна (партнерська) – рівноправ'я
 - Авторитарна – домінування одного з партнерів
- (Лукашевич & Шандор, 2013, с.73)

За критерієм розподілу влади:

- Патріархальна – на чолі сім'ї стоїть батько - чоловік, який є авторитетом і керівником
- Матріархальна – головною в сім'ї є жінка – матір
- Партнерська – рівноправ'я чоловіка та дружини
 - Дітоцентрична – найбільше уваги приділяється дітям, які є центром сімейного всесвіту – «все найкраще дітям» (Ляшенко & Семке, 2018, с.34)

За кількістю дітей:

- Бездітні – відсутність дітей продовж 10 років і більше
- Однодітні – сім'я з однією дитиною
- Малодітні - сім'я з двома дітьми
- Багатодітні – сім'я з трьома і більше дітей (Ляшенко & Семке, 2018, с.33)

За віковою характеристикою подружжя:

- Молодіжна сім'я – згідно з Законом України «молода сім'я - це подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 30

років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 30 років.»
(Закон України, 2003)

– Подружжя середнього сімейного віку

– Літнє подружжя (Лукашевич & Шандор, 2013, с.74)

Завдяки такому різноманіттю видів сімейних стосунків, видно, що сім'я пройшла довгу історію створення та розвитку. На мою думку, важко виділити формулу «класичної» сім'ї, адже через глобалізацію та лібералізацію створюються нові норми та нове бачення.

1.1.3. Функції сім'ї

Функції побудовані на задоволені потреб.

Сім'ю можна вивчати як малу соціальну групу – взаємозв'язки та взаємодії соціальних ролей чоловіка, дружини, батьків, дітей...

Або як соціальний інститут, який виконує певні функції для підтримки існування суспільства.

Розрізняють різні сфери сімейної діяльності, які задовольняють потреби на різних рівнях: суспільному та індивідуальному. Функції сім'ї можна поділити на соціальні (суспільні) та індивідуальні. Адже сім'я впливає на становлення особистості відповідно до потреб в суспільстві.

Догляд за дітьми та забезпечення дому. Виховання та соціалізація. Дитина, коли народжується є беззахисна, тому функція сім'ї є опікуватися новонародженим членом суспільства, забезпечувати умовами проживання, годувати, оберігати і виховувати.

Неспецифічні функції – вони є змінними в залежності від соціокультурного контексту. Соціолог І. Антонов дає таке визначення неспецифічним функціям визначає: «эта та деятельность,

которая отражает характер исторической связисемьи с обществом, раскрывает «исторически преходящую картину того, как именно происходит рождение, содержание и воспитание детей в семье».» (Бурова, 2011)

«Неспецифічні функції сім'ї, пов'язані з накопиченням і передачею власності, статусу, організацією виробництва і споживання, відпочинку та дозвілля, з турботою про здоров'я і благополуччя членів сім'ї, зі створенням мікроклімату, що сприяє зняттю напруги і самозбереження.» (*Функції сім'ї та специфіка їх реалізації в сучасних умовах, 2016*)

Колись ці функції виконувала сім'я, а зараз паралельно з сім'єю ці потреби задовольняють інші інститути.

До таких функцій відносять:

Економічну функцію. Економічна функція спочатку була головною функцією сім'ї, оскільки виступала економічним осередком суспільства, а процеси виробництва концентрувалися переважно саме в сім'ї. (Тагієв, 2019). Сім'я має забезпечувати базові матеріальні потреби, такі як їжа, одяг, житло для її членів. (*What are the functions of family, 2018*).

Освітня функція. Тепер, цю функцію, здебільшого, виконують навчальні заклади. Але батьки є тими хто дають формальні і неформальні знання та навички. Дослідник Г. Маззіні писав: “The first lesson of child is learning between the mother's and the father's care”. (*What are the essential functions performed by a family ?,2011*)

Релігійна функція. В сім'ї дитину вчать моральних принципів і цінностей, сім'я разом бере участь в релігійних практиках і передає їх наступним поколінням.

Охорона здоров'я, забезпечення виховання та становлення здорового в фізичному і психологічному плані члена суспільства. Зараз цим займаються медичні установи.

Рекреаційна – організація дозвілля, якісного проведення вільного часу. (Lohumi, 2015, с.116)

Коли сім'я не виконує свої функції її називають дисфункціональною.

1.2. Сім'я через призму соціологічних теорій.

Позитивізм

Велику увагу дослідженню сім'ї та її місця в структурі суспільства приділяв засновник соціології Огюст Конт. Огюст Конт розглядав явища з двох перспектив – соціальної статичності та динаміки. Соціальна статика займалася вивченням структур, їх елементів та зв'язків.

Найменшим елементом соціальної структури є сім'я. Подібної думки дотримувалися ще давньогрецькі філософи Платон і Арістотель, які вважали, що сім'я є базовою одиницею суспільства.

Функціоналізм

Еміль Дюркгайм, вважав, що все, що існує, є потрібним. Він показував як приклад – організм, механізм, який працює злагоджено і кожна його деталь є важлива, виконує певні функції.

Функціоналісти шукали спільні риси в різних формах сімей, як і еволюціоністи. Також багато уваги приділяли становленню та розвитку соціальних ролей, тісно пов'язаних з функціями, які виконують сім'ї в залежності від соціокультурних контекстів.

Еміль Дюркгайм вивчав сім'ю в контексті урбанізації та індустріалізації, що стала причиною зміни форми сім'ї, соціальних ролей та традиційних функцій. Досліджуючи солідарність, Еміль

Дюркгайм визначив, що смерть чи відхід одного з членів сім'ї може стати тим чинником, який призведе до меншої згуртованості та єдності. (Фомін, 2012). Вчений займався вивченням стану аномії – ціннісного вакууму, коли старі норми і правила зникають, а нові ще не утворилися. Для сім'ї такий період настає під час розлучення, або після самогубства чоловіка. Жінки, за Емілем Дюркгаймом, були менш схильні до самогубства в той час. Інститут сім'ї не зникав, він просто диференціював, віддаючи частину своїх функцій іншим інститутам. (Цюркало, 2009, с.61)

Конфліктологічний підхід

Вчені, які досліджували сім'ю через призму конфліктологічної теорії звертали увагу на суперечки, які відбувалися в сім'ї між соціальними ролями, вивчали їх наслідки і вплив на суспільство. Сім'я є тим чинником, який сприяє класовій боротьбі.

Марксистський підхід побудований на тому, що є клас, який володіє засобами виробництва – буржуазія (має владу), і робочий клас – пролетаріат, який підпорядковується попереднім. Сім'я забезпечує передачу усталених експлуаторських відносин наступним поколінням.

Фрідріх Енгельс продовжує цю думку. Він пише, що сім'я – це спосіб забезпечити успадкування засобів виробництва буржуазією, щоб вони не перейшли до пролетаріату: «... family is all about bloodlines and proof of parentage.» (Hall, 2005)

Для Макса Вебера сім'я була перепорою для розвитку капіталізму та раціоналізму, які передбачали індивідуалістичну модель праці. Такі об'єднання, як сім'ї чи клани, передбачають кровну спорідненість і переважання її над іншими структурами: економікою та політикою. (Collins)

Мішель Фуко визначав сім'ю як інструмент влади. Влада має знати і контролювати будь-які суспільні відносини в суспільстві. Сім'я постає інститутом, який контролює і керує сексуальною сферою, забезпечуючи базові фізіологічні потреби, ставлячи певні рамки і вказуючи на те що є нормальним, а що ні. (Jacobsen et al., 2004, с. 27)

З конфліктологічною теорією пов'язаний марксистсько-феміністичний напрямок. Сім'я визначається центром поширення експлуататорського характеру нуклеарної сім'ї, в якій чоловіки, які мають більший доступ до економічного капіталу використовують жінок. (Jacobsen et al., 2004, с. 28)

Сім'я – складний соціальний факт, який можна вивчати використовуючи різні підходи та концепції. Вивченням сім'ї займаються різні науки. Сім'я - той об'єкт, який ніколи не буде повністю досліджений, адже він постійно розвивається набуваючи нових форм, втрачає чи набуває певні функції.

Сучасні соціологи говорять про «кризу сім'ї», яка торкається й України. Криза полягає в невиконанні сім'єю певних функцій. Питирим Сорокін назвав кілька сфер за якими можна побачити її вплив: зменшення кількості шлюбів, збільшення кількості розлучень, менший природній приріст населення... (Цюркало, 2009, с.4)

1.3. Соціальні ролі чоловіка та дружини в сім'ї

1.3.1. Соціальна роль

За Ральфом Лінтоном соціальна роль – «це соціальний статус в дії». Очікувана поведінка осіб в залежності від їхнього соціального статусу. (*Соціальна структура*, с.73) (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2020)

Ролі можуть бути формальними та неформальними. У формальних ролях санкції регулюються на рівні держави, неформальні регулюються суспільством та нормами, які виникли внаслідок культурного та часового сплетіння. За відхилення від цих очікувань є покарання. За дотримання своїх ролей люди отримують винагороду – матеріальну (гроші) та/або нематеріальну (соціальне схвалення). (*Соціальна структура, с.74*)

Сім'я є одним з фундаментальних інститутів, який закріплює певні очікування, що стосуються поведінки хлопця та дівчини, чоловіка та дружини, закріплює поняття мужності та жіночності, установлює правильність в стосунках та взаємодіях між різними статями.

Через глобалізацію, відкритість та доступність комунікації по світу українська сім'я перестає бути суто українським продуктом. Нові тенденції та ідеї приходять з-закордону і посідають значне місце в культурі, змінюючи реальність. Тому традиційна сім'я поступово вбирає в себе наслідки глобалізації і стає все більше «європейською». Забуваються традиції і вводяться нові дискурси “нормальності” та уявлення щодо ідеальної сім'ї.

В Україні зміни приходять не дуже швидко і впливають здебільшого на молоде покоління, яке готове їх приймати. В той же час більшість сімей залишаються традиційними.

Що таке традиційна сім'я?

Одного визначення для всіх немає. Кожна культура має своє бачення традиційної сім'ї.

За словами Ганни Герасименко¹: «Ознаки традиційної родини зберігає й розподіл сімейних обов'язків між членами

¹ Ганна Герасименко - кандидатка економічних наук, провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ

подружжя, що призводить до непропорційно великого залучення жінок до хатньої роботи.» (Миколюк, 2018)

На мою думку, за цим визначенням українська сім'я вважається традиційною. Це підтверджують дані дослідження проведеного в 2015 році соціологічною агенцією «Рейтинг». «За даними згаданого опитування, більшість респондентів визнають, що в їхніх родинх жінки частіше, ніж чоловіки, готують їжу (79%), займаються вихованням дитини (59%), виконують хатню роботу (51%).» (Миколюк, 2018)

Батько – «годувальник сім'ї», а мати – «берегиня хатнього вогнища». Саме за таким принципом вирішується розподіл ролей. Хлопчиків вчать бути сильними та сміливими, вчать не плакати – бути справжніми чоловіками. Дівчаткам передають знання про те, як правильно варити борщ, вчать бути охайними і слухняними. Щоб потім, створивши сім'ю, відтворити ці риси.

Важливу роль в постановці ролей відіграє трактування маскулінності та фемінності в певному культурному просторі.

1.3.2. Гендер і стать

Науковці розрізняють поняття гендер і стать.

Стать – це фізична, біологічна характеристика, яку ми отримуємо з народженням.

Гендер – соціальна ознака, уявлення про поведінку чоловіків і жінок.

Що саме в певній культурі означає бути чоловіком чи жінкою.

Вважається, що гендер має відповідати статі. Розрізняються дві, часто взаємовиключні, гендерні ролі: маскулінна (чоловічна) і фемінна (жіночна).

Немає єдиного та сталого визначення маскулінності та фемінності через вплив культурного середовища в якому знаходяться індивіди,плинність часу та історичні зміни. (Марценюк, 2014, с.8-9)

Маскулінність – це очікувана поведінка та характерні риси для чоловіків. В кожній культурі є свої визначення цього значення. В більшості суспільств, зокрема в європейському, маскулінність асоціюється з агресивністю, фізичною силою та лідерством.

Фемінність - ніжність, покірність, емоційність та слабкість, притаманні жінкам. Навіть є стереотип про «сильну» і «слабку» стать.

Підходи щодо вивчення гендерних ролей

Функціональний підхід Толкотта Парсонса

Хоча ще тоді, коли працював творив Толкотт Парсонс не було поняття гендеру, але він оперував поняттям статевої ролі. За його підходом мають бути забезпечені 2 функції: продуктивна - професійна, яка потребує інструментального підходу і репродуктивна - сімейна, яка потребує емоційного підходу. Виконання цих функцій потребує різних здібностей, що призвело до їх розподілу між статями. Жінки можуть народжувати та мають материнський інстинкт, тому забезпечують репродуктивну функцію, а чоловіки – продуктивну. (*Гендерні ролі та стереотипи*, с.161)

Конфліктологічний підхід

В межах цієї теорії розглядається домінантне становище у сім'ї того, хто володіє більшим матеріальним капіталом, в патріархальному суспільстві – це чоловік. Сім'я стає осердям розподілу нерівності, її схвалення державою і суспільством та передачі цього шаблону наступним поколінням.

Американський соціолог Майкл Кімел писав: «Ми необов'язково народжуємося різними: ми стаємо різними внаслідок цього процесу соціалізації.» (Кімел, 2003, с. 4)

На мою думку, домінуючі визначення жіночності та чоловічості еволюціонують, більшість характеристик, які приписувалися певній статі втрачають свою актуальність. Розмиваються межі між маскулінністю і фемінністю. Все більше ознак, які колись були суто чоловічими, приписують жінкам, а жіночі – чоловікам. Жіночність і чоловічість перестає сегрегуватися і за зовнішнім виглядом: одягом, зачісками, наявністю макіяжу. Відомі дизайнери розробляють речі унісекс – ті, які можна носити чоловікам і жінкам. Такі зміни притаманні найяскравіше американському суспільству, українське – ще тримається традиційних визначень щодо фемінності та маскулінності.

1.3.3. Соціальні ролі чоловіка в сім'ї

Визначення соціальних ролей ґрунтується на функціях, які мають бути виконані та гендерних стереотипах, які домінують в суспільстві.

Для чоловіка в традиційній сім'ї головним, вважається, забезпечення економічної функції - матеріальне забезпечення сім'ї. Рівень статусу чоловіка вимірюється в його професійних досягненнях. Хоча економічна функція є головною, суспільство очікує від нього виконання таких ролей як: лідер, годувальник, господар, батько та чоловік.

Лідер

Українська сім'я є партнерською, хоча статус лідера частіше приписують чоловікові. Чоловік вважається головою сім'ї, тому від інших членів очікується послух та покора. В українському суспільстві існує уявлення, що чоловік має бути лідером та авторитетом, який бере

на себе відповідальність за всіх членів сім'ї. Він має дбати за те, щоб його дружина і діти були в безпеці.

Згідно з дослідженням на тему «Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення українських громадян: тенденції 2010-2018рр.», проведеним Центром Разумкова в 2018 році: «Рівень маніфестованої релігійності в Україні впродовж 2010-2018рр. залишається досить високим і наразі становить 72% опитаних.» (Центр Разумкова, 2018)

Дослідження проведене Київським міжнародним інститутом соціології показує що, «80% респондентів зазначають, що належать до християнства; 17% не належать до жодної релігії» (КМІС, 2016, с.2)

Згідно з наведеними вище даними можна вважати, що християнське віросповідання є поширеним в Україні і має вплив на суспільство, його структуру та функціонування його інститутів, в тому числі - сім'ї.

Християнська релігія закріплює панівну роль чоловіка та окреслює його, як лідера сім'ї. «Бо чоловік голова жінки, як і Христос голова Церкви,» [Послання Апостола Павла до Ефесян 5:23]

Господар

Від чоловіка очікується використання його фізичної сили і мудрості в роботі по господарству. Він бере на себе відповідальність за виконання фізично важкої роботи по дому, допомагаючи жінці.. Згідно з дослідженням «Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок» проведеним в 2018 році: «Єдиною категорією домашніх справ, яку визнали суто чоловічою справою майже 90% респондентів, виявилися дрібні ремонтні роботи по домогосподарству.» (Український центр соціальних реформ, 2018, с.64)

Годувальник

Від чоловіка очікується виконання економічної функції, що в межах сім'ї передбачає матеріальне її забезпечення. Як «годувальник» він має заробляти достатньо грошей на комфортне життя дружини та дітей. «Зокрема, за даними опитування Соціологічної групи «Рейтинг» у 2015 році, більше 80% респондентів – як чоловіків, так і жінок – погодилися, що саме чоловік має повністю забезпечувати сім'ю. Цікаво, що коли в рамках наших досліджень мова заходить про сприйняття якостей «гарних» дружини та чоловіка, здатність до фінансового забезпечення родини визнається респондентами чи не єдиною нормою, якій має відповідати «справжній» чоловік.» (Миколюк, 2018)

Батько

Забезпечення репродуктивної та виховної функцій. Від чоловіка очікується виконання ролі батька, який проводить час з дітьми та подає їм хороший приклад. Хоча виховання та опікування дітей вважається жіночим обов'язком, чоловік має вносити і свою долю у таку важливу для суспільства справу.

Сім'я це основа, де діти засвоюють основні цінності та головні принципи, які відтворюють як певні шаблони вже в своїх сім'ях.

При вихованні доньок батько показує, як має відбуватися взаємодія між різними статями, вчити, що дівчина має поважати себе. Для сина батько має подавати гарний приклад «справжнього чоловіка».

Від сучасних чоловіків очікується більша залученість до розвитку і виховання дитини, ніж колись. Стають популярніші партнерські родини, курси для обох молодих батьків. З'явився феномен «тато в декреті». Це означає, що на державному рівні змінюються установки, щодо того хто має доглядати дітей, змінюється дискурс маскулінності та образ «справжнього» чоловіка. Роль батька об'єднує в собі ролі

годувальника, який піклується про добробут та лідера— беззаперечного авторитету і прикладу для наслідування.

Чоловік для своєї дружини (Друг)

В інших мовах є окреме позначення чоловіка – в англійській – husband, в російській - муж. В українській мові такого відповідника нема (ще одна сфера для дослідження). Від чоловіків очікується не лише матеріальна підтримка, а й емоційна. Він має бути підтримкою та опорою, другом для дружини.

1.3.4. Соціальні ролі дружини

Є велика кількість праць присвячених соціальним ролям жінки. Головною причиною такої цікавості науковців є підвищення статусу жінки, яка з домогосподарки без права голосу, що не могла отримувати вищу освіту, стала повноправним членом суспільства, до чієї думки дослухаються, яка може управляти не лише сімейними, а й державними справами. В більшості країн жінки мають право навчатися, обирати та бути обраними, носити те, що їм подобається. Ці зміни зламали порядок в багатьох сферах та зачепили функціонування багатьох інститутів. Одним з таких інститутів став інститут сім'ї. Можливість жінки будувати кар'єру поставили під загрозу функціонування сім'ї з її традиційним розподілом ролей. Колись більшість високооплачуваної праці потребувала великого фізичного навантаження. Відповідно, такий рід занять вважався чоловічою справою, які в силу біологічних характеристик є сильнішими. Зараз майже вся праця не потребує великого фізичного навантаження. Завдяки індустріалізації зросла потреба в інтелектуальній праці. Можливість жінкам здобувати вищу освіту

дозволяє їм конкурувати з чоловіками на ринку праці. Згідно з дослідженням

«Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок» проведеним в 2018 році: «17% чоловіків мали вищі освітні надбання. Водночас, кожен п'ятий респондент повідомив, що його партнерка має вищий рівень освіти, ніж він - 22%». Дослідження показало, що 65% опитаних жінок працюють на умовах повної чи часткової зайнятості. (Український центр соціальних реформ, 2018, с.59)

Бізнес-вумен

Однією з головних рис, що відрізняє традиційну сім'ю від сучасної є можливість жінки будувати кар'єру. Хоча ця роль не є «популярною», але все більше жінок мають право вибору.

Незважаючи, на зміни в можливості забезпечення економічних потреб в сім'ї, жінка залишається «берегинею домашнього вогнища».

В українському суспільстві існує думка, що кар'єра не має заважати дружині виконувати решту очікуваних ролей та, зазвичай, передбачає поєднання професійної діяльності жінки з хатніми обов'язками. Згідно з даними

Європейського дослідження проведеного в 2005 році : «Більшість чоловіків (75%) та жінок (65%) вважають, що сімейна сфера є першочерговою для жінки, тому вона має зменшити свою зайнятість заради родини.» (Узун, 2010, с.240)

Господиня

Хатня робота– прибирання, приготування їжі, прання... Цей вид діяльності асоціюється з жіночою справою. Завдяки впровадженню нових технологій побут стає не настільки часозатратним і важким. Та

все ж очікується, що наводити лад в хаті має жінка. Згідно з дослідженням «Сучасне розуміння маскуліності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок» проведеним в 2018 році: «70% чоловіків підтримують думку про те, що найважливіша роль жінки - піклуватися про дім та готувати для родини.» (ТСН, 2018)

Берегиня домашнього вогнища

Від дружини очікується не лише забезпечення порядку в хаті та вміння смачно готувати, а й створювати комфорт та затишок в домі. Завдяки біологічним характеристикам жінки здатні більше проявляти та розуміти емоції, тому вона має дбати за взаєморозуміння та спокій, згладжувати конфлікти та бути емоційною підтримкою чоловіка. Отже, мета хорошої дружини - перетворити будинок (house) на дім (home).

Мама

Одна з головних ролей жінки. Ще з дитинства маленьких дівчаток вчать бути мамами – їм купляють візочки і ляльок. Роль мами є дуже складною і дуже важливою для суспільства, оскільки забезпечує його продовження та передачу усталених норм.

На мою думку, роль матері складається з багатьох «підролей».

Годувальниця – батько забезпечує матеріалами, а від мами очікується робити їх придатними для харчування. Також перші роки життя дитини матір вигодовує немовля. Завдяки материнському інстинкту, жінки краще вміють дбати за дітей.

63% чоловіків вважають, що зміна підгузків, купання та годування немовлят- обов'язки матері. (Український центр соціальних реформ, 2018, с. 51)

Вихователька та вчителька – незважаючи на наявність спеціальних інститутів, які займаються освітою та соціалізацією майбутніх членів суспільства, від матері очікується забезпечення дитини первинними

знаннями та базовими цінностями. Коли дитина дорослішає від мами очікується допомога та контроль за навчанням, що потребує знання та практичні навички з різноманітних шкільних дисциплін.

Психолог – від мами очікується надання емоційної підтримки. Вона вважається тією людиною, до якої завжди можна звернутися за порадою, незважаючи на вік і статус.

Аніматор – в роль матері входить не лише розвиток дитини, а й організацією дозвілля. (Бажано таким чином, щоб зорганізувати відразу й батька.)

Менеджер та фінансист – багато чоловіків погоджуються з тим, що гроші заробляють вони, а на що їх витратити - краще знає дружина. Від жінок очікують знання цін на продукти харчування, одяг і місце, де можна їх придбати дешевше.

Жінка

Чоловіки хочуть бачити біля себе красивих та доглянутих дружин. Тому від неї очікується не лише догляд за чоловіком та дітьми, а й догляд за собою.

1.4.Висновки

Впродовж багатьох років існування змінилися цінності. Все більше людей обирають жити без офіційно укладеного шлюбу, не маючи сім'ї. Коли йдеться про досягнення успіху, то це, зазвичай, асоціюється з кар'єрою. Через утворення нових стандартів, тенденцій, які суперечать минулим, в суспільстві відбувається знецінення сім'ї, як інституту. В Україні теж відбуваються подібні процеси. (Див. Додаток 1). Виникнення нових ціннісних орієнтирів збиває з роботи традиційний налагоджений механізм і породжує кризові явища.

Біологічні особливості чоловіка та жінки є основою, що закладає диверсифікацію в різних сферах життєдіяльності. Саме на цих відмінностях базуються майже всі стереотипи та уявлення про ролі чоловіка та дружини в сім'ї.

Впродовж багатьох років існування, соціальні ролі розвивалися, змінювалися, ускладнюючи суспільство. Через 10 років ті стереотипи, які актуальні зараз отримають нову форму та значення. Але інститут сім'ї разом з тими змінами буде удосконалюватися.

Причиною успіху функціонування інституту сім'ї впродовж великого періоду часу (напевно, від появи перших людей) є той факт що, ролі чоловіка і дружини є взаємодоповнюючими, а не взаємовиключними.

Розділ 2. Методологічний розділ

Опис проблеми:

Структура сім'ї є складною та неоднозначною. Під впливом глобальних змін утворюються нові норми в суспільстві та в соціальних інститутах, зокрема і в сім'ї. Уявлення про ролі та ідеальну сім'ю формуються внаслідок норм та стереотипів, що є властивими для певного суспільства. В Україні найбільш поширеними стереотипами є про «жінку - берегиню домашнього вогнища» та «чоловіка-годувальника». І через такий розподіл ролей є відповідний розподіл обов'язків на «жіночу справу» - виховання дітей, прибирання, миття посуду та приготування їжі та «чоловічу» - заробляти гроші та виконувати дрібні хатні ремонтні роботи. Є ймовірність, що ці стереотипи залишилися і в сучасній українській сім'ї. Важливо дізнатися, який рольовий набір є в чоловіків і жінок в сім'ї в сучасній Україні.

Мета: З'ясувати рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї в Україні.

Задання:

Завдання 1: Дослідити, який рольовий репертуар мають чоловіки та жінки в сім'ї в Україні.

Завдання 2: Дослідити чи впливає рівень зарплати на розподіл функцій та ієрархію в сім'ї.

Завдання 3: Дослідити, яка роль займає домінують позицію в ієрархії ролей чоловіка та дружини в сім'ї.

Завдання 4: Дослідити вплив гендерних стереотипів на розподіл ролей чоловіка та дружини в сім'ї.

Завдання 5: Дослідити вплив прикладу батьківських сімей на формування власних.

Завдання 6: Перевірити за допомогою регресійного аналізу вплив таких факторів, як: сімейний стан, стать, вік, надання чоловікам пріоритету при дефіциті робочих місць, та рівень згоди з твердженням про те, що діти не отримують належної уваги та турботи від матері, коли та працює, на ставлення до отримання жінкою вищої заробітної плати, ніж чоловік.

Завдання 7: Перевірити за допомогою регресійного аналізу вплив таких факторів, як: сімейний стан, стать, надання чоловікам пріоритету при дефіциті робочих місць, рівень матеріального забезпечення та зайнятості, на ставлення до впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку.

Загальна теоретична інтерпретація базових понять:

Соціальна роль - “це очікувана типова поведінка людини, пов'язана з її соціальним статусом.” (Мертон) Згідно з Н. Смелзером, соціальна роль - поведінка, яка очікується від людини, що займає певний статус.

Рольовий репертуар - “Одночасне виконання людиною декількох соціальних ролей, утворює характерний для неї “рольовий набір”” (Мертон)

Ієрархія соціальних ролей - розподіл соціальних ролей від найважливішої до найменш значимої.

Стереотип - “стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ, уявлення про соціальний об'єкт.”(Ліпман) Це соціальний конструкт, що побудований для спрощення життя, що часто показує викривлену реальність.

Операціональна інтерпретація базових понять

Рольовий репертуар в сім'ї в Україні:

Для чоловіка:

- Лідер
- Господар
- Годувальник
- Батько
- Чоловік

Для жінки:

- Бізнес-вумен
- Господиня
- Берегиня домашнього вогнища
- Мама
- Жінка

Об'єкт за критерієм носія: чоловіки та жінки в Україні

За критерієм загальної проблеми: рольовий репертуар в сім'ї в Україні

Предмет: розподіл соціальних ролей в сім'ї

Інструментарій:

Якісне дослідження:

4 напівструктурованих глибинних інтерв'ю

Вибірка:

Дві одружені пари зі Львова, з різним подружнім стажем,

Перша пара: подружній стаж - 5 років, жінка 25 років, в декретній відпустці, чоловік 25 років – працює дистанційно. Виховують дитину - 8 місяців.

Друга пара: подружній стаж - 20 років, жінка і чоловік 47 років, працюють дистанційно. Виховують трьох дітей.

Кількісне дослідження:

База даних: Вторинний аналіз сьомої хвилі “Світового дослідження цінностей 2017-2020”.

Вибіркова сукупність: Населення України 18+, що склало 1289 інтерв'ю.

Аналіз: Було виконано 2 регресійні аналізи для дослідження зв'язку між факторами та 4 однофакторні дисперсійні аналізи.

Гіпотези:

В межах гіпотез, я припускаю, що:

1. Домінантну роль у сім'ї відіграє той, хто отримує вищу зарплату.
2. В сім'ї в чоловіка, домінантну позицію серед інших ролей буде займати роль “годувальника”, а в дружини - “берегині домашнього вогнища”.
3. У сучасній українській сім'ї немає чіткого розмежування обов'язків на «жіночі» (прибирати, куховарити) та «чоловічі» (заробляти гроші).

4. Я припускаю, що в перші роки після одруження, якщо пара проживає з батьками, вона буде використовувати батьківську модель розподілу ролей.

5. Такі фактори як сімейний статус, стать, вік, матеріальне забезпечення на ставлення щодо отримання жінкою вищої заробітної плати, ніж чоловік та щодо ставлення щодо впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку. (детальніше див. Розділ 3. Кількісне дослідження)

Методологія дослідження “Рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї”

Дане дослідження проводилося методом поєднання кількісного та якісного аналізів для детальнішого розуміння досліджуваних явищ. Якісне дослідження було проведене методом напівструктурованих глибинних інтерв'ю за авторським гайдом. В ході дослідження я мала на меті розглянути рутинні процеси в українській сім'ї, розподіл обов'язків і ролей між чоловіком та дружиною, визначити причини даного розподілу. Були проведені 4 онлайн глибинні інтерв'ю в період з лютого по квітень 2021 року через платформу “Zoom”. Вибіркову сукупність склали 2 одружені пари, які проживають у Львові. Перша пара мають невеликий подружній стаж - 5 років, виховують 8-ми місячну дівчинку. Друга пара разом є 20 років. Є багатодітними батьками - мають трьох дітей.

Для того, щоб мати змогу підкріпити висновки зроблені в ході якісного дослідження, було проведено вторинний аналіз даних кількісного дослідження “World Value Survey (WVS) Cross National Wave - 7. 2020” (Світове дослідження цінностей. Хвиля-7. 2020)

WVS - одне з наймасштабніший досліджень, що протягом кількох десятиліть проводить опитування у різних країнах світу для вивчення цінностей та норм, притаманним різним культурам та спостерігати динаміку їх змін. В Україні вперше провели дане дослідження в 1999 році (Хвиля-4). У своєму дослідженні я використала лише Хвилю-7, польові роботи здійснювалися

протягом 2020 року. Вибіркова сукупність по Україні склала 1289 інтерв'ю, що репрезентує доросле населення.

Повна анкета складається з 14 тематичних блоків, мене цікавив блок “Соціальні цінності, ставлення і стереотипи”. А саме такі змінні:

Залежні змінні:

Q35 “Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням - Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми” (1 - Повністю погоджуюся...; 5 - Повністю не погоджуюся)

Q28 “Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають” (1 - Повністю погоджуюся...; 4 - Повністю не погоджуюся)

Незалежні змінні: факторні

- Подружній стан
- Стать
- Вік
- Рівень погодження з твердженням щодо суспільного устрою “Q33. Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”
- Зайнятість
- Задоволення фінансовим забезпеченням сім'ї

Для виявлення залежностей було проведено 2 регресійні аналізи (залежних змінних зі змінними “вік”, “рівень погодження з твердженням щодо суспільного устрою “Q33. Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки” та “Задоволення фінансовим забезпеченням сім'ї ”) та 4 однофакторні дисперсійні аналізи (змінні “подружній стан”, “стать” та “зайнятість”).

Використовуючи дані змінні, я мала на меті дослідити стереотип пов'язаний з тим, що чоловік, як голова сім'ї має фінансово забезпечувати сім'ю, заробляти гроші для сім'ї, більше, ніж дружина. Також в ході дослідження

виявити, які з факторів впливають на ставлення респондентів щодо твердження про можливість виникнення проблем, які будуть спричинені більшою заробітною платою жінки.

Наступним предметом дослідження було поєднання жінкою таких соціальних ролей, як “мами” та “бізнесвумен”, визначити головну роль та чинники, що впливають на думку українців щодо цього питання.

Опис респондентів:

Для дослідження я обрала дві сімейні пари з різним подружнім стажем. Я обрала пари для того, щоб отримати детальнішу інформацію про розподіл ролей з різних точок зору та для того, щоб перевірити чи співпадають їхні відповіді щодо розподілу обов'язків в сім'ї.

Перша пара - молоді чоловік та дружина 25-ти років, які є одружені близько п'яти років, мають 8-ми місячну дитину. Чоловік працює онлайн з дому в ІТ-сфері, дружина - в декреті, до того навчалася на стоматолога, ніколи не працювала.

Друга пара - 47-річний чоловік та дружина з 20-ти річним подружнім стажем. Мають трьох дорослих дітей. Обидва працюють онлайн з дому. Чоловік є власником бізнесу, дружина - приватний підприємець.

3. Емпіричний розділ Рольовий репертуар чоловіка та дружини в сім'ї

3.1 Емпірична частина

3.1.1 Хто є лідером в сім'ї. Вплив заробітної плати.

Сучасний успіх найчастіше вимірюється у фінансових можливостях індивідів. Робота є джерелом даного капіталу та стала невід'ємною частиною життя.

Матеріальне забезпечення сім'ї є важливою функцією, яку має забезпечувати відповідна роль. Даний обов'язок пов'язаний з розміром зарплати, яку отримує чоловік та жінка (якщо вони працюють). Я припускаю, що той, хто утримує сім'ю в фінансовому плані буде чинити свідомо чи несвідомо економічний тиск на партнера. Він чи вона буде займати домінуючу позицію та ухвалювати головні рішення в сім'ї.

Якщо розглядати рівень заробітної плати в чоловіків та жінок, спостерігається, що, в більшості, чоловіки отримують вищу грошову винагороду за таку саму роботу. За даними Держстату України за підсумками 2020 року середні зарплати жінок в Україні були на 18,6% меншими, ніж зарплати чоловіків.” Отже, можна припускати, що забезпечувати сім'ю буде “він”.

За даними, які я отримала внаслідок проведених інтерв'ю, чоловіки в обох парах заробляють більше, ніж дружини та більше часу приділяють кар'єрі та роботі. Обидві дружини погоджуються з таким розподілом та вважають, що однією з головних ролей чоловіка є матеріальне забезпечення сім'ї : “Чоловік має приносити гроші в хату.”(жінка 47р.). Чоловік з молодої пари виділяє роль “годувальника” як пріоритетну. “Я розумію, що маю забезпечувати сім'ю, поки дружина займається донькою...”(чоловік 25р.)

Ще одним фактором, який визначає, хто в сім'ї є головний та допомагає побачити риси якого порядку - матріархального чи патріархального, є більш притаманними для сучасної української сім'ї, проводиться аналіз відповідей на питання: “Хто має вирішальне слово у вирішенні питань...?”

Відповіді розмежують дві сфери впливу: рішення пов'язані з великими фінансовими витратами та рішення пов'язані здоров'ям (лікуванням) і освітою респондентів і членів їх сімей.

Відповіді респондентів обох сімей є подібними. За словами чоловіків, рішення пов'язані з грошима, узгоджуються спільно, проте вирішальне слово, як і відповідальність за них має брати він. “Я розумію, що фінальна відповідальність, і там важливі рішення лежать на чоловікові. Отакий в нас спільний патріархат.” (чоловік 25р.) Вирішенням питань щодо того в який дитячий садок/школу має піти дитина та проблем пов'язаних зі здоров'ям, займається дружина. “Я маю більше часу, щоб погуглити, почитати відгуки та відвідати школи, і мені це подобається. Але рішення, звичайно, ми приймаємо спільно” (жінка 47р.)

Отже, виділяється дві сфери: ухвалення рішень пов'язаних з великими фінансовими витратами, якими займається чоловік, та рішення пов'язані з доглядом за дітьми і хворими, за які відповідає дружина. Проте, освіта і здоров'я залежить від матеріального стану та сімейного бюджету, за наповнення якого відповідає чоловік. Отже, вирішальне слово буде за ним. Тому, головою в сім'ї є той, хто забезпечує сім'ю, в Україні, це чоловік. Респонденти та респондентки, визнають, що лідером в сім'ї є чоловік. Базуючись на результатах проведеного аналізу, можна припустити, що українська сучасна сім'я має риси патріархальної структури.

3.1.2. Ієрархія ролей

Сім'я - повноцінний інститут, який має забезпечувати певні функції для свого існування. Функції щільно пов'язані з багатьма ролями, які утворюють свою ієрархію. Головою сім'ї є чоловік, який виконує роль “годувальника” та дбає за матеріальне забезпечення сім'ї. Окрім цієї ролі є ще інші, які задля уникнення рольового конфлікту мають свій порядок.

Респонденти - люди різного віку та статусу, але мають дещо схожі бачення щодо ролей в сім'ї та їхню ієрархію.

Респондент з молодої пари вважає, що серед різних соціальних ролей, які є в сім'ї, найголовнішою, для нього, є роль “годувальника”, а для дружини - “мати”. В його дружини такий самий розподіл.

В сім'ї з більшим подружнім стажем чоловік вважає, що головними ролями є “чоловік та дружина”. Жінка вважає, що головними ролями є “мати і батько”, а за ними - “дружина та чоловік”. В парі, яка прожила разом 20 років, спостерігається відмінності в побудові ієрархії ролей. Проте в парі, стаж якої 5 років є однакове бачення про те, які ролі мають домінувати над іншими. Отже, бачення ієрархії ролей не має бути однаковою в чоловіка та дружини, щоб інститут довго функціонував.

Жінки виокремлюють для себе на перше місце роль “мама”, а для чоловіка - “батька” або “годувальника”. Респондентка, що виділила чоловікові роль “годувальника” не працює і їй важливо, щоб чоловік міг забезпечити її з дитиною, адже вона, поки, сама не може цього зробити. Чоловік теж усвідомлює важливість того, що саме він відповідальний за фінансове становище сім'ї.

Роль “мама”, зазвичай, займає перше місце серед інших ролей дружини у ієрархії ролей в сім'ї. Такої думки притримується обидві респондентки-дружини та респондент-чоловік з молодшої пари. Роль “мама” серед інших у дружин та роль “годувальника” є основними в рольовому наборі. Відповідно, функції, які забезпечують дані ролі є найважливішими на думку респондентів. У разі виникнення рольового конфлікту, дані ролі матимуть пріоритетне місце.

За даними інтерв'ю, в українському суспільстві найважливішою роллю дружини в сім'ї є “мама”, від неї буде очікуватися народження дітей та піклування про них. Для чоловіка найважливіше - бути спроможним утримувати сім'ю в матеріальному плані.

3.1.3. Вплив стереотипів на розподіл ролей

За Ліппманом, поняття стереотипу визначається як “стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ, уявлення про соціальний об’єкт.”

В українському суспільстві існує стереотип про розподіл ролей між чоловіком та дружиною в патріархальній сім’ї.

Головною роллю чоловіка є матеріальне забезпечення сім’ї та дому.

Найважливішою роллю для дружини є роль “мами”. Але ці ролі описують лише частину функцій, які здійснюються для забезпечення сім’ї. Наступною сферою є домашні обов’язки та побут.

Дім - теж є повноцінним місцем праці. Він потребує багато часу та зусиль для підтримки чистоти та справності. Існує стереотип що, робота по дому є “жіночою справою”. Прибирання, готування їжі, миття посуду, піклування та догляд за дітьми та іншими членами сім’ї - належать до хатніх обов’язків дружини. Але і для чоловіка вдома є сфера впливу, тому до “чоловічих” обов’язків, окрім матеріального забезпечення членів сім’ї - дружини та дітей, належать дрібні ремонтні роботи по дому - змонтувати пульт, розетку, перетягнути шафу, тощо. Дані ролі часто насаджуються ще з дитинства - маленькій дівчинці часто дарують коляску і ляльку, а хлопчику іграшкові інструменти і машинки.

Отже, у сім’ях респондентів мали б бути закріплені дані стереотипи і мав би відбуватися розподіл обов’язків на “жіночі” та “чоловічі”.

В ході інтерв’ю, респонденти наголошували, що немає чіткого поділу обов’язків по хатній роботі і вони всю роботу виконують спільно. Проте, в молодій і в старшій парі є обов’язки, якими займається лише чоловік або дружина, адже вважаються більш компетентними в даній справі. До “чоловічих” обов’язків належать дрібні ремонтні роботи та оплата рахунків. До “жіночих” обов’язків належить піклування про хворих членів сім’ї та дітей, також покупки одягу та продовольчих товарів на кожен день.

Прибирання, приготування їжі, миття посуду - ті обов'язки, які асоціювалися з “жіночою” справою, тепер може виконувати партнер і це не буде вважатися девіантною поведінкою.

В молодій сім'ї, чоловік більше часу приділяє хатнім обов'язкам, через те, що дружина займається дитиною. Роль “мами” є домінантною серед інших. Він виконує таку роботу, як прибирання хати, миття посуду, виносить сміття та закупає продовольчі товари чи товари для дому. “Що чоловік не може помити посуд чи поприбирати є для мене дивно, чи що...” (чоловік 25р.) В обов'язки дружини входять справи пов'язані з одягом: покупка, прання, прасування, впорядкування в шафі.

До народження дитини чоловік часто готував сніданки та вечері. Зараз, це робить дружина, яка старається одразу приготувати щось і для дитини.

Чоловік, перекладає свої колишні обов'язки на дружину, через те, що вважає її більш компетентною в приготуванні їжі для малої дитини. В молодій сім'ї робота по дому стала більше розподілена між партнерами після народження дитини, до того, більшість роботи виконувала дружина.

У пари з 20 річним стажем також немає розподілу хатніх обов'язків між партнерами і як підкреслюють респонденти - все робиться спільно: “Важко сказати чи в нас є розподіл, ми все разом робимо, помагаємо один одному ” (чоловік 47 р.) Проте, аналізуючи інтерв'ю, виявилось, що більшість хатньої роботи виконує чоловік. Дружина займається собою та дітьми.

Отже, роль матері отримала перевагу над іншими ролями, чоловік сам сприяє цьому та готовий брати на себе домашні обов'язки.

Народження дитини, можна назвати фактором, що сприяє перерозподілу хатніх обов'язків та змінює рольову ієрархію.

Стереотип про те, що хатні обов'язки не є “чоловічою” є застарілими та неактуальними. Майже непомітний вплив цього фактору на розподіл обов'язків в сім'ї. Чоловіки, часто, на рівні з жінками виконують роботу по дому і вважають це частиною своїх обов'язків. Роль “господині” втратила колишні межі та прив'язаність до особи дружини.

Отже, помітна певні зміни в розподілі «чоловічих» та «жіночих» обов'язків. Сучасна модель майже не змінилася, в порівнянні з тою, яка існувала раніше. Єдине, що відрізняє від попередньої моделі – це прибирання та приготування їжі, які тепер є спільним обов'язком. Проте, все ще є певні характеристики для позначення “чоловічих” та “жіночих” обов'язків, але вони тепер мають нові значення, відмінні від традиційних.

3.1.4. Вплив батьківської моделі

Сім'ї будуть брати приклад розподілу обов'язків базуючись на тому досвіді, який бачили, та частиною якого були, а саме - моделі батьків.

Розподіл обов'язків та ієрархія ролей в сім'ї є соціальним явищем, на яке впливає суспільство. Найбільший вплив має найближче оточення - сім'я в якій росте індивід. Маючи приклад батьківської моделі взаємодії, індивід буде свідомо чи несвідомо наслідувати його. Чим ближче подразник знаходиться до індивіда, тим більший буде його вплив. Як тільки пара починає жити разом, вони мусять поділити, певним чином, сімейні обов'язки. Первинним поділом буде модель, яку вони бачили у батьків. Але моделі у батьків з пари можуть бути різними, що може викликати конфлікт, в процесі якого будуть змінюватися ролі.

Респонденти з молоді сім'ї не жили з батьками, а одразу мали змогу придбати свою квартиру. Пара з більшим подружнім стажем жили протягом кількох перших років разом з батьками чоловіка. Отже, розподіл ролей в цій сім'ї, мав би більш притаманні риси з моделі взаємодії його батьків. А в молодій парі, оскільки вони не жили разом з батьками, мав би впливати якийсь інший фактор на розподіл ролей та вибір моделі взаємодії з партнером/кою.

Під час інтерв'ю, респондент з старшої пари розповідав, що модель розподілу обов'язків, за якою вони зараз з дружиною живуть кардинально відрізняється від тої, яку він бачив в своїх батьків. Його батько ніякої роботи по дому не робив - не прибирав хату, не мив посуду за всіма членами сім'ї, не прав речі, лише міг приготувати обід на різні свята. А мати була “домогосподаркою”,

“берегинею домашнього вогнища” та “матір'ю” - повністю займалася дітьми та домом. “Тато, як з роботи приходив, то сідав в крісло і до ночі міг з нього не вставати, мама його називала “кошельком””. (чоловік 47 р.)

Розповіді всіх респондентів про моделі та розподіл ролей в батьківських сім'ях були досить подібні. Чоловік був головою сім'ї - ходив на роботу та заробляв гроші, отже був “годувальником”, всю решту роботи виконувала дружина. Часто і вона мала працювати, щоб заробляти гроші.

Троє з чотирьох батьків чоловіків респондентів ніколи не готували їсти для сім'ї. “Бабця вчила, що чоловік не мав ні прати, ні прибирати, ні підлогу мити, навіть їсти кинути, я вже не говорю про то, щоб зварити, бо це “бабська справа”.” (жінка 25р.)

В сім'ях респондентів, чоловіки готують їжу, допомагають прибирати. Дім став не лише “жіночим” місцем праці. За даними інтерв'ю, протягом останніх років помітні суттєві зміни в розподілі ролей в сім'ї.

Фактор батьківської моделі сім'ї та їхня безпосередня близькість до респондентів не впливає на ієрархію та розподіл ролей в сім'ї. Отже, наявні ще інші чинники, які впливають на рольовий набір чоловіка та дружини в сім'ї в Україні.

3.2. Кількісний аналіз

3.2.1. Важливість заробітної плати в сім'ї - чи є проблемою те, що дружина заробляє більше, ніж чоловік.

За результатами якісного аналізу підтвердилась Гіпотеза 1, про те, що домінантну роль у сім'ї відіграє той, хто отримує вищу зарплату. В українській сім'ї це - чоловік. Що надає українській сім'ї патріархальних рис. Дане твердження є нормою в українському суспільстві. Проте, можуть існувати сім'ї, в яких жінка буде отримувати вищу заробітну плату, ніж чоловік. Тому, важливо дізнатися, яке я ставлення до даного феномену та які фактори впливають на рівень згоди з твердженням, що ища заробітна плата жінки може провокувати проблеми в сім'ї.

Для глибшого аналізу даного припущення була обрана залежна змінна з бази даних “World Value Survey 2017-2020” : Q35 “Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням - Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”

Шкала:

- 1 - Повністю погоджуюся
- 2 - Погоджуюся
- 3 - Ні погоджуюся, ні не погоджуюся
- 4 - Не погоджуюся
- 5 - Повністю не погоджуюся

Чи є для українців проблемою те, що дружина заробляє більше, ніж чоловік

Опитування показало, що найбільш поширеною, а саме 33,9% українців, обрали відповідь “Не погоджуюся” на дане твердження. (Див. Таблицю 1.1) Ще 6,5% опитаних повністю не погоджуються з даним твердженням. Отже, більше, ніж третина респондентів не вважає проблемою те, що жінка заробляє більше ніж чоловік. Друга найбільш популярна відповідь: “Ні погоджуюся, ні не погоджуюся”. Її обрали 26,8% опитаних. Можна припустити, що для них вища заробітна плата жінки не є важливим фактором у сімейних стосунках. 23,6% респондентів погодилися з твердженням, що вища заробітна плата жінки може спричиняти проблеми. 8% обрали відповідь “Повністю погоджуюся”. Не зважаючи на великий відсоток - 40,4% (сума відповідей “Повністю не погоджуюся” та “Не погоджуюся”) тих, для кого вища заробітна плата жінки не є проблемою, близько 32,8% вважають, що різниця у зарплаті може спричиняти проблеми.

Таблиця 1.1 Розподіл варіантів відповідей щодо згоди з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми” N = 1289

“Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням - Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”	Розподіл відповідей у відсотках
1- Повністю погоджуюся	8
2 - Погоджуюся	23,6
3 - Ні погоджуюся, ні не погоджуюся	26,8
4 - Не погоджуюся	33,9
5 - Повністю не погоджуюся	6,5
Total	100

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

Для аналізу я обрала такі змінні:

Залежна змінна:

Q35 “Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням - Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”

Незалежні змінні:

- Подружній статус
- Стать
- Вік
- Рівень погодження з твердженням щодо суспільного устрою “Q33. Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”
- Рівень погодження з твердженням “Q28. Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають”

Гіпотези:

H1.1. Люди, які були одружені, з більшою ймовірністю будуть погоджуватися з тим, що якщо жінка заробляє більше, це може викликати проблеми в сім'ї, ніж ті, які ніколи не були одружені і є одинокі.

H1.2. Для чоловіків буде більш незручно, коли жінки заробляє більше, ніж жінкам.

H1.3. Чим старші люди, тим їм важче прийняти різницю у заробітній платі між чоловіками та жінками. Особливо, коли жінка зароблятиме більше. А молодшим, більш прогресивним, дана різниця не буде проблемою.

H1.4. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.

H1.5. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають\не отримують належної уваги та турботи від матері”, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.

Регресійний аналіз

Таблиця 1.2 Важливість заробітної плати в сім'ї - чи є проблемою те, що дружина заробляє більше, ніж чоловік.

	Україна N = 1289 R sq = 0,055 Sig = 0,000	
коефіцієнти	B	Sig
Вік	0,050	0,270
“Q33. Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”	0,172	0,000
“Q28. Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають”	0,169	0,000

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

Результат:

Оскільки F-критерій є значущим ($\text{sig} = 0$), то фактор пояснює певну (відмінну від нуля) частку дисперсії залежної змінної, а отже, рівняння можна інтерпретувати. (Див. Таблицю 1.2)

Три фактори описують незначну частку дисперсії залежної ознаки - 5,0%. Приблизно на 95% дисперсія рівня згоди з твердженням, що вища заробітня плати дружини є проблемою, в цілому залежить не від перелічених факторів, а від інших, які не увійшли до моделі.

Однак не всі фактори з моделі є значущими. Така змінна як вік виявилася не значущою та не впливає на рівень згоди з твердженням, що вища заробітня плати дружини є проблемою. Отже, спростовуємо гіпотезу H1.3

Значимими факторами залишилися: рівень згоди з твердженням “Дитина дошкільного віку страждає з працюючою матір'ю” ($\text{sig}=0,000$; $B=0,169$),

рівень згоди з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”(sig=0,000; V=0,172). Отже, чим більше респондент погоджується з твердженнями щодо страждань дитина, коли мати працює та щодо більших прав на роботу для чоловіків при дефіциті робочих місць, тим ймовірніше вони будуть погоджуватися й з твердженням «Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми».

Однофакторний дисперсійний аналіз

Для перевірки гіпотез H1.1 та H1.2 були проведені однофакторні дисперсійні аналізи.

В результаті першого аналізу змінна “стать” виявилася не значущою (sig=0,097). Отже, нема значимих відмінностей між чоловіками і жінками при виборі відповіді щодо згоди з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.

Фактор “подружній статус” виявився значимим (sig=0,029; $0,029 < 0,05$). Отже, існують міжгрупові відмінності.

Для того, щоб виявити, які саме групи відрізняються між собою, було проведено post-hoc test. Оскільки, дисперсії є рівні між собою (sig=0,380; $0,380 > 0,05$), проводимо тест Шефе.

Таблиця 1.3 Однофакторний дисперсійний аналіз «Важливість заробітної плати в сім'ї в залежності від подружнього статусу»

“Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”						
Україна N=1213						
Подружній статус	Одружені	Проживають разом	Розлучені	Проживають окремо	Овдовіли	Одинокі
Mean	3,07	3,03	3,02	3,62	3,23	2,86

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

Найбільше не погоджуються з твердженням, що “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми” категорія тих, хто є розділеними і проживають порізно. (Див. Таблицю 1.3) Натомість, решта категорій зазвичай вибирають відповідь “Ні погоджуюся, ні не погоджуюся”. Категорія “одинокі” мають середнє нижче, ніж 3, отже, вони більш схильні погоджуватися, аніж не погоджуватися з даним твердженням.

Висновки:

Гіпотеза 1.4 та Гіпотеза 1.5 підтвердилися:

- Н1.4. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.
- Н1.5. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають”, через те, що не отримують належної уваги та турботи від матері, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.

Гіпотеза 1.2 не підтвердилася, а в результаті аналізу показала зворотню закономірність - одинокі швидше будуть погоджуватися з твердженням: “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”.

3.2.2. Вплив кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку

В результаті якісного аналізу головною роллю жінки є роль мами - піклуватися про дітей, особливо, поки вони ще малі і не можуть подбати про себе самостійно. Цікаво виявити, які фактори впливають на рівень згоди українців з твердженням - “Q28 Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням - Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”.

Шкала:

1 - Повністю погоджуюся

2 - Погоджуюся

3 - Не погоджуюся

4 - Повністю не погоджуюся

Найбільш популярним варіантом відповіді на твердження щодо браку уваги для дитини з боку працюючої мами є: “Погоджуюся” - 43,6%. 14,4% обрали відповідь “Повністю погоджуюся”. Лише 36% опитаних не погоджуються з даним твердженням. (Див. Таблицю 2.1)

Отже, більшість - сумарно 58% респондентів вважають, що діти дошкільного віку недоотримують уваги від працюючої матері.

Таблиця 2.1 Розподіл варіантів відповідей щодо згоди з твердженням
 “Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює” N=1289

“Наскільки Ви погоджуєтесь з твердженням - Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”	Розподіл відповідей у відсотках
Повністю погоджуюся	14.4
Погоджуюся	43.7
Не погоджуюся	36
Повністю не погоджуюся	5.9
Total	100

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

Для аналізу я обрала такі змінні:

Залежна змінна:

“Q28 Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”

Незалежні змінні:

- Подружній статус
- Стать
- Рівень погодження з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”
- Зайнятість
- Задоволення фінансовим забезпеченням сім'ї

Гіпотези:

H2.1 Одружені люди з більшою ймовірністю будуть погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.2 Жінки з більшою ймовірністю будуть погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.3 Ті, хто погоджуються з твердженням: “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”

будуть більш схильні погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.4 Чим вищим є рівень задоволеності фінансовим статусом, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.5 Чим більше людина працює, з тим більшою ймовірністю буде не погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

Регресійний аналіз

Таблиця 2.2 Регресійний аналіз: Ставлення українців щодо негативного впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку в залежності від погодження з твердженням щодо надання чоловікам більше прав на роботу та фінансовим задоволенням.

	Україна N = 1289 R sq = 0,075 Sig = 0,000	
коефіцієнти	B	Sig
“Q33. Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”	0,186	0,000
Задоволення фінансовим забезпеченням сім'ї	0,001	0,261

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

Результати:

Оскільки F-критерій є значущим (sig = 0), то фактор пояснює певну (відмінну від нуля) частку дисперсії залежної змінної, а отже, рівняння можна інтерпретувати. (Див. Таблицю 2.2)

Дані фактори описують незначну частку дисперсії залежної ознаки - 7,5%.

Отже, є інші фактори, які мають більший вплив на рівень згоди з твердженням: “Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”.

Однак не всі фактори з моделі є значущими. Змінна “задоволення фінансовим забезпеченням сім’ї” виявилася незначущою та не впливає на рівень згоди з твердженням, що дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює.

Отже, спростовуємо гіпотезу H2.4.

Значимими фактором залишився рівень згоди з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”(sig=0,000; B=0,186). Чим більший вияв згоди з даним твердженням, тим ймовірніше, що респонденти будуть погоджуватися з твердженням про те, що дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює.

Однофакторний дисперсійний аналіз

За допомогою однофакторних дисперсійних аналізів була здійснена перевірка гіпотез H2.1, H2.2 та H2.5.

Таблиця 2.3 Однофакторний дисперсійний аналіз: Ставлення українців щодо впливу кар’єри жінки на виховання дитини дошкільного віку в залежності від статі

“Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”		
Україна N=1215		
стать	Чоловіки	Жінки
Mean	2,42	2,27

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

У результаті аналізу змінної “стать” виявилось, що середні арифметичні вибірок є різні. Отже, ставлення чоловіків та жінок щодо твердження про те, що дитина страждає коли мама працює, відрізняється. Серед чоловіків середнім значенням є - 2,42. (2 - погоджуюся, 3 - не погоджуюся), а в жінок - 2,27. (Див. Таблицю 2.3) Незважаючи на невелику різницю, за даними

аналізу чоловіки більш схильні не погоджуватися з даним твердженням і вважати, що дитина отримує достатньо уваги від матері, яка працює. Натомість жінки більш схильні погоджуватися з тим, що дитина буде страждати.

У результаті проведеного однофакторного дисперсійного аналізу для змінної “подружній статус”, середні арифметичні вибірок є однаковими. Отже, фактор “подружній статус” не є значимим.

Для того, щоб дослідити залежність між рівнем зайнятості та згоди з твердженням “Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює” був проведений ще один однофакторний дисперсійний аналіз. У результаті аналізу виявилось, що середні арифметичні вибірок є різні.

Для того, щоб виявити, які саме групи відрізняються між собою, було проведено post-hoc test. Оскільки, дисперсії є рівні між собою ($\text{sig}=0,544$; $0,544 > 0,05$), проводимо тест Шефе.

Таблиця 2.4 Однофакторний дисперсійний аналіз: Ставлення українців щодо впливу кар'єри жінки на виховання дитини дошкільного віку в залежності від рівня зайнятості

“Дитина дошкільного віку страждає, коли мати працює”							
Україна N=1191							
Рівень зайнятості	Повна ставка (30+ годин/тиждень)	Неповна ставка (менше 30 годин)	Самозайняті	На пенсії	Домого сподарка	Безробітній	Студент
Mean	2,35	2,37	2,50	2,26	2,22	2,37	2,81

Джерело: “World Value Survey 2017-2020”

В результаті аналізу, незважаючи на невеликі відмінності, найбільш схильні погоджуватися з твердженням є категорії “на пенсії” та “домогосподарок” 2,26 та 2,22, відповідно. (Див. Таблицю 2.4) Середнє значення серед відповідей категорії “студенти” є 2,81, що є найбільшим показником серед інших. Отже, студенти більш схильні не погоджуватися з тим, що дитина страждає, коли мати працює.

Висновки:

Підтвердилися гіпотези:

H2.2 Жінки з більшою ймовірністю будуть погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.3 Ті, хто погоджуються з твердженням: “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки” будуть більш схильні погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

Не підтвердилась гіпотеза H2.5 - Чим більше людина працює, з тим більшою ймовірністю буде не погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

3.3. Висновки

В результаті кількісного дослідження підтвердилися такі гіпотези щодо ставлення українців до заробляння жінкою більше грошей, ніж чоловік: H1.4. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки”, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми” та H1.5. Чим вищий рівень згоди з твердженням “Коли мати працює заради заробітку, її діти страждають”, через те, що не отримують належної уваги та турботи від матері, тим більша ймовірність погоджуватися з твердженням “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”. Гіпотеза H1.2

не підтвердилася, а в результаті аналізу показала зворотню закономірність - одинокі швидше будуть погоджуватися з твердженням: “Якщо жінка заробляє більше грошей, ніж чоловік, це викликає проблеми”. Така змінна як вік виявилися незначимою.

Це питання є цікавим тим, що вже є контраверсійним. Адже, за результатами якісного аналізу, чоловіки заробляють більше, що є одним з факторів, що впливає на їх лідерську позицію у сім'ї. Проте, кількісний аналіз показав, що можливість жінкою заробляти більше, в більшості, не викликає проблем, проте має чіткий поділ на категорії за ознакою «подружній статус».

Підтвердилися такі гіпотези щодо згоди з твердженням про те, що дитина дашкільного віку страждає, коли матір працює: H2.2 Жінки з більшою ймовірністю будуть погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

H2.3 Ті, хто погоджуються з твердженням: “Коли робочих місць недостатньо, чоловіки повинні мати більше прав на роботу, ніж жінки” будуть більш схильні погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює.

Не підтвердилась гіпотеза H2.5 - Чим більше респондент заангажований в роботі, з тим більшою ймовірністю буде не погоджуватися з твердженням, що дитина може страждати, коли жінка працює. З цим твердженням частіше погоджуються, ті які не працюють - ті, хто вже вийшов на пенсію чи працює по дому.

Висновки

Функціонування сім'ї є важливим як і в ролі інституту, так і в ролі малої соціальної групи, які є взаємопов'язані між собою. Стабільність виконання функцій не обов'язково є базою для хорошої роботи інституту. Навпаки диференціація та розвиток допомагають інституту існувати, а не ведуть до застою та втрати актуальності.

Сім'я змінюється через зміну функцій, які виконують члени цієї сім'ї та соціальні ролі, які вони грають. Функції пов'язані з потребами, які виникають в суспільства.

Є базові потреби, які є незмінними впродовж років. Природні потреби, без яких ми не можемо функціонувати як живий організм. Ще є соціальні потреби - без них ми не можемо існувати як людина, яка є істотою соціальною. Забезпечення цих потреб залежить від середовища - від культурних та часових особливостей.

Отже, зміни в соціокультурному контексті такі як революції, війни, хвороби змінюють потреби суспільства, що веде за собою зміни в функціях та соціальних ролях. Такі кризові явища призводять до ціннісно-нормативного вакууму. За Емілем Дюркгаймом, такий стан називається аномією. Внаслідок того, що старі цінності втрачають актуальність, з'являються нові норми.

Для функціонування інституту всі соціальні ролі є важливими. Хоча їх є досить багато.

Бути хорошим чоловіком і дружиною в наш час не так легко. Суспільство ставить свої рамки та диктує, як поводитися. З одного боку, так набагато легше бути ефективним, коли відомо, що від тебе очікується. З іншого боку, такі норми трохи обмежують вибір.

Кілька поколінь тому відповідь на запитання про соціальні ролі чоловіка та дружини в сім'ї в Україні була би однозначна та загальноприйнята: чоловік заробляє на сім'ю, а дружина – займається домом і дітьми. Тепер, завдяки новітнім технологіям та змінам цінностей, соціальні ролі чоловіків та жінок

стають все менше розмежованими. Сучасна жінка може заробляти більше, ніж чоловік і взяти на себе функцію «годувальника сім'ї». Чоловік може реалізовувати себе у «жіночих справах» - доглядати за дітьми та домом. Знівелювання цих меж призводить до більшої можливості реалізації своїх бажань, як і чоловікам, так і дружинам. Незважаючи на нові можливості, рольовий набір чоловік і дружин не зазнав кардинальних змін у сфері розподілу влади в сім'ї. За даними дослідження, домінуючу позицію займає чоловік. Отже, сім'я в сучасній Україні є патріархальною. В ході проведеного аналізу, підтвердилась гіпотеза про залежність домінуючої ролі в сім'ї від розміру заробітної плати. Розподіл влади у сім'ї залежить від зарплати. Той, хто забезпечує сім'ю матеріальними благами є головним та приймає найважливіші рішення. Проте це може бути як і чоловік, так і жінка. І той факт, що жінка може заробляти більше, ніж чоловік, все менше викликає соціальний осуд. Зменшується вплив гендеру та статі на розподіл ролей та обов'язків в сім'ї. Стереотипи, про розподіл хатніх обов'язків на «жіночі» та «чоловічі» зазнали змін і отримали нові межі. Дружина, тепер, менше часу приділяє дому, головною роллю її є догляд та виховання дітей. Розподіл соціальних ролей чоловіка та дружини в сім'ї в Україні не є чітко визначеним та структурованим. Отже, гіпотеза про те, що у сім'ї немає чіткого розмежування обов'язків на «жіночі» (прибирати, куховарити) та «чоловічі» (заробляти гроші), підтвердилась наполовину. Більшість обов'язків, які є в сім'ї, виконуються спільно. Проте, все ж існує поділ сфер впливу на «чоловічі» та «жіночі», що забезпечує виконання всіх функцій сім'ї.

Чоловіка, окрім ролей «лідера» та «годувальника» (дані ролі є взаємопов'язаними, через залежність домінуючості від заробітної плати), грає роль «господаря», допомагаючи дружині в хатніх обов'язках. В теоретичному розділі я виділила ще дві ролі: «чоловіка» та «батька», проте вони не несуть загрозу виникнення рольового конфлікту і мають невелике значення, в порівнянні до попередніх.

До найбільш згадуваних ролей, які відіграє дружина, належать роль «мами» та «господині». Можна стверджувати, що ці ролі забезпечують найголовніші функції і мають велике значення у структурі сім'ї. Можливо, через те, що роль «мами» є дуже значима у дружини, вона виконує всі обов'язки, які передбачає дана роль, не залишаючи нічого для чоловіка та його ролі «батька». Ролі «берегині домашнього вогнища», «бізнес-вумен» та «жінки» не є важливими в її рольовому репертуарі. Навіть більше, якщо жінка вирішила присвятити себе кар'єрі, а не дітям, то швидше за все, може зустрітися з соціальним несхваленням, особливо від людей, які перебувають на пенсії та домогосподиць. В результаті аналізу виявилось, що дані категорії більш схильні вважати, що дитина буде страждати, коли мама працює.

Отже, гіпотеза про те, що в сім'ї в чоловіка, домінуючу позицію серед інших ролей буде займати роль “годувальника”, а в дружини - “берегині домашнього вогнища”, підтвердилася лише для чоловіка, у дружини головна роль “мами”. В ході аналізу спростувалася гіпотеза про вплив моделей батьківських сімей на розподіл ролей у пар, які проживають перші кілька років подружнього життя з батьками. Цей фактор виявився незначимий, адже помітні суттєві відмінності у розподілі ролей, особливо у сфері домашніх обов'язків.

Рольовий набір чоловіка та дружини в сім'ї постійно змінюється та набуває нових форм: певні ролі відходять на другий план, інші зникають, що призводить до змін у сім'ї як соціальному інституті. Дана тема потребує подальших досліджень для з'ясування впливу цих змін на сучасне суспільство.

Список використаної літератури:

АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Collins, R. *Weber's theory of the family (Chapter 11) - Weberian Sociological Theory*. Cambridge Core. Взято з:
<https://www.cambridge.org/core/books/weberian-sociological-theory/webers-theory-of-the-family/C45F2DA9FAB07ECC967C0EA22CFCFEB7>
2. *Family: The Meaning, Features, Types and Functions*. (2015, September 23). (5230 Words). Your Article Library.
<http://www.yourarticlelibrary.com/family/family-the-meaning-features-types-and-functions-5230-words/8588>
3. *Functions of Family: Essential and Non-essential Functions of Family*. (2014, January 26). Sociology Discussion - Discuss Anything About Sociology. Взято з
[:https://www.sociologydiscussion.com/family/functions-of-family-essential-and-non-essential-functions-of-family/2322](https://www.sociologydiscussion.com/family/functions-of-family-essential-and-non-essential-functions-of-family/2322)
4. Gittins, D. (1993). What is the family? Is it universal? In: *The Family in Question. Women in Society*, (pp. 60–72). Palgrave, London. Взято з:
https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-349-22591-0_4
5. Hall, D. (2004). *Families: Marxism: Sociology*. tutor2u. Взято з:
<https://www.tutor2u.net/sociology/reference/families-marxism>
6. Jacobsen V., Fursman L., Bryant J., Claridge M. and Jensen B. (2004). *Theories of the Family and Policy*. NEW ZEALAND TREASURY: Wellington. Взято з:
https://www.researchgate.net/publication/5204043_Theories_of_the_Family_and_Policy
7. Lohumi, S. (2015). *Sociology for Nurses*. Elsevier Health Sciences. Взято з:
<https://books.google.com.ua/books?id=4RuaCgAAQBAJ&pg=PA117&lpg=P117&dq=non+essential+functions+of+family&source=bl&ots=2DYTgeFUn>

- [2&sig=ACfU3U1Jw2dt3pldWhaYW15ddBWYkTdagA&hl=en&sa=X&ved=2](https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/)
8. Masci, D. (2019, October 28). *Gay Marriage Around the World*. Pew Research Center's Religion & Public Life Project. Взято з: <https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/>
 9. Sociology guide. (2020). *Main characteristics of family*. sociologyguide.com. Взято з: <https://www.sociologyguide.com/marriage-family-kinship/characteristics-of-family.php>
 10. *Talcott Parsons*. (2006). Notes on Structural Functionalism and Parsons. Взято з: <http://uregina.ca/~gingrich/319j2006.htm>
 11. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2020, March 3). *Role*. Encyclopædia Britannica. Взято з: <https://www.britannica.com/topic/role>
 12. *What are the essential functions performed by a family ?* (2011, January 17). PreserveArticles.com: Preserving Your Articles for Eternity. Взято з: <http://www.preservearticles.com/sociology/functions-performed-by-a-family/1909>
 13. *What are the functions of family?* (2018). M.M.R cse. Взято з: <http://mmrcse.blogspot.com/2018/11/what-are-functions-of-family.html>

Україномовна література:

14. Вацяк, Я. (2018, April 15). *Більшість українських чоловіків вважають, що жінка має прагнути догодити чоловікові, - соціопитування*. ukranews_com. Взято з: <https://ukranews.com/ua/news/568883-bilshist-ukrainskykh-cholovikiv-vvazhayut-shho-zhinka-maye-pragnuty-dogodyty-cholovikovi>
15. Гіденс, Е. (1999). *Соціологія*. Київ: Основи. Взято з: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-173.html>
16. Держстат України. (2020). Середньомісячна заробітна плата за статтю та видами економічної діяльності за

- квартал [Dataset]. Взято з: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/smzp_zs/smzp_zs_ek/smzp_zs_ek_u.htm
17. Закон України. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. № 2998-ХІІ § розд. І ст. 1. (2003). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1613-14>
 18. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) (2016). *Релігійна самоідентичність і молитва в Україні (аналітичний звіт)*. Взято з: http://www.kiis.com.ua/materials/pr/20161807_religion/UKR%20Report%20n%20Religion%2018.07%20KIIS%20revised.pdf
 19. Кімвел М. (2003). *Гендероване суспільство*. – Київ: Сфера.
 20. Лукашевич М.П., Шандор Ф.Ф.. (2013). *Соціологія сім'ї: підручник*. Київ : Знання.
 21. Ляшенко М.О., Семке Н.М. (2018). *СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї Конспект лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія»*. Харків: НТУ «ХП». Взято з: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39139/1/Book_2018_Liashenko_Sotsiologhiia_simi_Ch_1.pdf
 22. Марценюк Т. (2014). *Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Гендерні ролі та стереотипи*. Розділ 6. Взято з: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3540/Martsenyuk_Gender_and_non_discrimination%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 23. Миколіук, О. (2018). «Сімейні цінності адаптуються...». «День». Взято з: <http://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/simeyni-cinnosti-adaptuyutsya>
 24. Осипова Н.П., Астахова В. І., Воднік., Горбунова-Рубан С. О., Золотарьова Ю. І., Клімова Г. П., Сердюк О. В., Підкуркова І. В. (2003) *Соціологія підручник*. - Київ, с.137.

- Взято з:
http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Sociology.pdf
25. Столярчук, О. А. (2015). *Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб.* Кременчук: ПП Щербатих О.В. Взято з:
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19502/1/O_Stoliarchuk_PSS_IL.pdf
 26. Тагієв А. Г. (2019). *Сім'я як компонент сучасного освітнього простору.* (Дипломна робота) Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Київ. Взято з:
https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29507/1/Taghiyev_bakalavr.pdf
 27. Товщик, С (2010). Соціальні стереотипи. http://eprints.zu.edu.ua/23747/1/%D0%A2%D0%BE%D0%B2%D1%89%D0%B8%D0%BA_%D0%A1.%D0%90..PDF
 28. ТСН. (2018, June 14). *Цнотлива та покірна, але безвідмовна та самостійна: українці здивували уявленням про "гарну дружину"*. ТСН.ua. Взято з:
https://tsn.ua/ukrayina/cnotлива-ta-pokirna-ale-bezvidmovna-ta-samostiyna-ukrayinci-zdivuvali-uyavlenniam-pro-garnu-druzhinu-1171632.html?_ga=2.212043792.586599169.1529041081-330648826.1529041056
 29. Узун С.В. (2010) *СІМЕЙНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ У РОДИНІ* file:///C:/Users/Kateryna/Downloads/Vlnu_sociology_2010_4_28.pdf
 30. Українським центром соціальних реформ на замовлення. (2018). *Сучасне розуміння маскулітності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок.* UNFPA Ukraine. Взято з:
<https://ucsr.kiev.ua/publications/ukrm.pdf>
 31. Фомін Ф.В. (2012). *СІМ'Я ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДОЛОГІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ.* Інститут філософської освіти і науки

НПУ ім. М. Драгоманова, м. Київ. Взято з:
<http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86813/10-Fomin.pdf?sequence=1>

32. Центр Разумкова. (2018). *Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення українських громадян: 2010-2018 рр. (інформаційні матеріали)*. Взято з:
http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_Religiya.pdf
33. Цюркало Т.І. (2009). *Дослідження інституту сім'ї в лоні соціально-філософського знання*. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Київ. Взято з:
<https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/9496/1/30.pdf>

Російськомовна література:

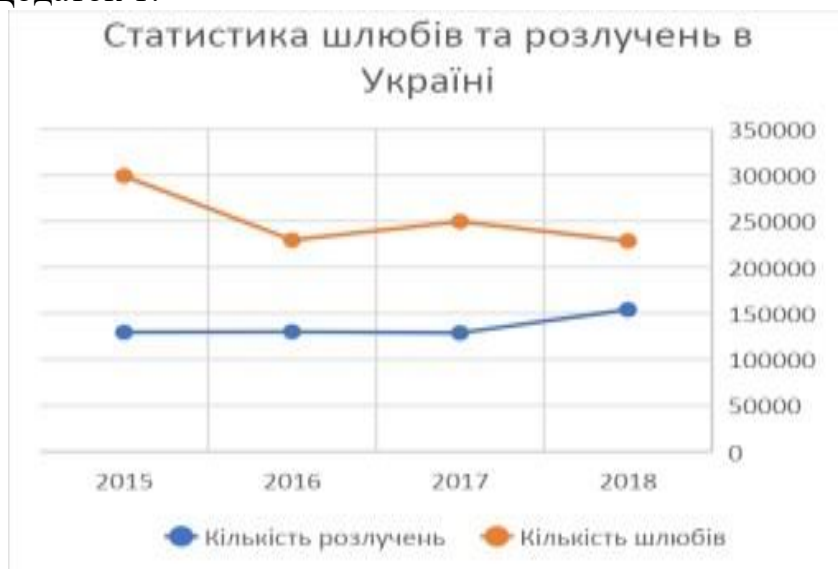
34. Андреева, Т. (2014). *Психология семьи. Учебное пособие* (3-е издание). ООО Издательство «Питер»
35. Бурова С. Н. (2011) *Социология семьи. Цикл лекций*. Минск. Взято з:
http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/27677/1/burova_soc_semyi_lekcii.pdf
36. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура // Человек и общество. Хрестоматия / Под ред. С. А. Макеева. - К., 1999.
37. *Социальная структура*. Глава 3. Взято з:
https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/87777/mod_resource/content/1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf
38. Харчев А. Г. (1994). Социалистическая революция и семья. Из рукописного наследия. Взято з:
http://ecsocman.hse.ru/data/777/532/1216/010_Iz_rukopisnogo_naslediya.pdf

Використані джерела:

- 39. Технічний транскрипт інтерв'ю, проведеного з жінкою 47р. (27.03.21)
- 40. Технічний транскрипт інтерв'ю, проведеного з чоловіком 47р. (30.03.21)
- 41. Технічний транскрипт інтерв'ю, проведеного з жінкою 25р. (5.04.21)
- 42. Технічний транскрипт інтерв'ю, проведеного з чоловіком 25р. (8.04.21)

Додатки:

Додаток 1:

Додаток 2. Гайд для інтерв'ю:

1. Блок 1. Біографія

Чи даєте Ви дозвіл на здійснення аудіозапису з дотриманням анонімності і конфіденційності, отриману інформацію від Вас для подальшого аналізу й написання узагальненого аналітичного звіту до курсової роботи?

1.1. Коротке представлення респондента (вік, рівень освіти, зайнятість, сімейний стан, чи є діти), опис хобі та улюблених видів дозвілля, зацікавлень. (Розкажіть, будь ласка, про себе: Ваш вік, де Ви вчилися, який університет закінчили, де Ви працюєте, якщо ні, то чи працювали раніше? Чи маєте дітей?)

2. Блок 2. Соціальні ролі чоловіка в сім'ї

- 2.1. Опишіть Ваш звичайний будній день. О котрій Ви прокидаєтеся? Хто готує сніданок? Що робите після сніданку? Де саме? О котрій приходите і чим займається ввечері? Скільки годин на тиждень приділяєте роботі?
- 2.2. Якщо є діти. Чи вони ходять в дитячий садочок/школу, хто їх заводить/забирає? Чи відвідують різні гуртки поза школою/дитячим садочком? Хто заводить/забирає дітей з гуртків?
- 2.3. Які у Вас є хобі? Чим займаєтеся у вихідні дні, у вільний час? Маєте можливість кудись поїхати за місто, відпочивати? Хто у Вашій сім'ї займається плануванням вільного часу, відпочинку/канікул?
- 2.4. Як Ви розподіляєте домашні обов'язки з дружиною? Що входить у Ваші обов'язки? Хто частіше прибирає? Хто миє посуд? Хто ходить в магазин за продуктами? Хто ходить на батьківські збори? Чи Ви задоволені таким розподілом?
- 2.5. Хто займається такими справами?
- Прання та сушіння білизни
 - Дрібні ремонтні роботи
 - Закупівля товарів повсякденного вжитку
 - Прибирання помешкання
 - Приготування їжі та миття посуду
 - Оплата рахунків
 - Піклування про членів сім'ї, які потребують догляду
- 2.6. Хто має вирішальне слово у наступних питаннях:
- Поточні витрати на товари повсякденного вжитку
 - Витрати на дорогі речі
 - Пов'язані з освітою Ваших дітей, Вас...
 - Пов'язані зі здоров'ям Вас, чоловіка/дружини та Ваших дітей?
- 2.7. Як Ви відновлюєтеся, звідки берете сили та натхнення? (спорт, книжки, перегляд фільмів, відпочинок з друзями, соціальні мережі...?)

3. Блок 3. Соціальні ролі жінки в сім'ї

- 3.1. Опишіть Ваш день. О котрій Ви прокидаєтеся? Хто готує сніданок? Що робите після сніданку? Чи працюєте? Де саме? О котрій приходите і чим займається ввечері?
- 3.2. Якщо є діти. Чи вони ходять в дитячий садочок/школу, хто їх заводить/забирає? Чи відвідують різні гуртки поза школою/дитячим садочком?
- 3.3. Чи маєте якісь хобі? Чим займаєтеся у вихідні дні, у вільний час? Проводите їх з сім'єю? Маєте можливість кудись поїхати за місто,

відпочивати? Хто у Вашій сім'ї займається плануванням вільного часу, відпочинку/канікул?

3.4. Чи Ви розподіляєте домашні обов'язки з чоловіком? Якщо так, то як саме? Що входить у Ваші обов'язки? Хто частіше прибирає? Хто миє посуд? Хто Хто ходить в магазин за продуктами? Хто ходить на батьківські збори? Чи Ви задоволені таким розподілом?

3.5. Хто займається такими справами?

- Прання та сушіння білизни
- Дрібні ремонтні роботи
- Закупівля товарів повсякденного вжитку
- Прибирання помешкання
- Приготування їжі та миття посуду
- Оплата рахунків
- Піклування про членів сім'ї, які потребують догляду

3.6. Хто має вирішальне слово у наступних питаннях:

- Поточні витрати на товари повсякденного вжитку
- Витрати на дорогі речі
- Пов'язані з освітою Ваших дітей, Вас...
- Пов'язані зі здоров'ям Вас, чоловіка/дружини та Ваших дітей?

3.5. Як Ви відновлюєтеся, звідки берете сили та натхнення? (спорт, книжки, перегляд фільмів, вивчення мов, шопінг, соціальні мережі, посиденьки з подругами...?)

4. Блок 4. Завершення інтерв'ю

4.1. Розкажіть про Вашу ідеальну модель сім'ї? Можливо, Ви десь взяли приклад? Хто для Вас є взірцевим втіленням ідеальної сім'ї? Чому саме вони?

4.2. Які Ви бачите соціальні ролі чоловіка/дружини в сім'ї?

4.3. Як Ви вважаєте, які мають бути соціальні ролі чоловіка/дружини в сім'ї?

4.4. Чи Ви б хотіли якихось змін в Вашій моделі сім'ї? Яких саме? Чому?

4.5. Чи хочете щось додати від себе до теми нашої розмови?